

SIR STEVEN, WE PRESUME...

dl.1 inleiding

Bunna Ebels is medewerkster bij de vakgroep Middeleeuwse Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit te Groningen.

Historici worden geboren, niet gemaakt. Dit weten we op grond van beroemde voorbeelden uit het verleden: is niet onze belangrijkste geschiedschrijving gevloeid uit de pen van achttiende- en negentiende-eeuwse erudiete autodidacten? Zij hebben ons geleerd dat een ruime belezenheid en een grondige kennis van de Klassieken voldoende grondslagen konden zijn voor werkelijk grootse geschiedschrijving. Dat het evenwel ook heden ten dage nog mogelijk is om algemeen gerespecteerde historische arbeid te verrichten op niet méér dan een dergelijke basis van eruditie, dat is voor velen onder ons (optimistisch als wij wel moeten zijn over het effect van opleiden-tot-historicus) toch wel een schok. Daarom geloof ik dat hierna volgende interview onze volle aandacht verdient; het vertelt nl. in een amusante verpakking waarheden, die tegenwoordig nog best eens aangehoord mogen worden.

Het is natuurlijk niet mijn bedoeling om te suggereren dat Sir Steven Runciman een Gibbon of een Michelet zou zijn. Maar heel redelijk belangrijk is zijn werk stellig. Zijn "History of the Crusades" (3 delen, 1951-1954) is nu, een generatie later, nog steeds de meest gebruikte en waarschijnlijk ook de meest genoten kruistochtgeschiedenis. Het aardige van dit boek is dat het in zijn epische - en soms wat overgevoelige - aanpak toch nuchtere geschiedschrijving blijft: een verademing na de eveneens epische, maar chauvinistische en gezwollen "Histoire des Croisades" van R. Crous-

set, die sinds het eind van de jaren '30 als overzichtswerk gediend had. Het grote Amerikaanse verzamelwerk over de kruistochten dat enkele jaren na Runciman's "Crusades" begon te verschijnen en waarvan nog onlangs nieuwe delen zijn uitgekomen ("A History of the Crusades", ed. Setton, Baldwin, Wolf and Hazard) heeft het succes van Runciman's boek eerder versterkt dan verminderd: het viel nu op hoezeer de eenmans-aanpak het kan winnen van een vergaarbak van volledigheid zonder leidende ideeën.

Dankt dus voor de gemiddelde student Runciman zijn faam aan zijn kruistochtgeschiedenis, in de historisch-wetenschappelijke wereld geniet hij vooral bekendheid als byzantinist. Hoe hij dit laatste geworden is vertelt het interview. Daarin legt Sir Steven zelf nadruk op zijn liefde voor de Griekse Klassieken en op toevalligheden in zijn levensloop, die hem naar Oost-Europa voerden. Wat hij niet zegt, en wat ook niet meer dan een veronderstelling is, is dat een bepaalde 'Wahlverwantschaft' hem als Schot (en presbyteriaan?) naar het Orthodoxisme getrokken heeft. Zijn sympathie voor de Byzantijnse verschijningsvorm van de Middeleeuwse Kerk is namelijk in zijn gehele werk evident. Hoe hij die Kerk ziet blijkt fraai uit de titels van de hoofdstukken in "The Byzantine Theocracy" (1977): 'The Christian Empire' is "The image of God upon Earth", de Keizer is "Viceroy of God" - maar deze onderkoning heeft voortdurend te maken met de beperkende macht van het

bibliografie

gelovige volk en vooral van de monniken. Tussen die twee polen, theocratisch heerser en gelovig volk, ontstaat dan (cap. 4) "a working compromise". De lezer heeft wel eens het gevoel, dat hier wat geïdealiseerd wordt, zoals dat ook eerder, in de "Crusades", wel gebeurde zodra de intens-beschaafde, oecumenisch denkende, wereldwijze Byzantijnen het toneel betraden. Het blijft in ieder boek duidelijk, dat Runciman voor Byzantium gekozen heeft.

Uit het interview blijkt dat Sir Steven beschikt over dat zeer bepaalde mengsel van bescheidenheid en zelfverzekerdheid waar Engelsen uit de bovenlaag een patent op lijken te hebben. Hij overschat zijn prestaties niet, maar scheidt er een positief gevoel in. Hij gelooft niet of weinig aan beïnvloeding, wel aan inspireren. Hij gaat zijn gang op zijn Schotse kasteel temidden van zijn boeken, los van allerlei maatschappelijke beslommingen, maar bepaald niet wereldvreemd: hij kookt graag en lekker en reist nog steeds de wereld door om lezingen te houden. Geschiktheid om te debatteren over historische inzichten die van de zijne afwijken is niet zijn kenmerk: op enkele vragen betreffende het karakter van de 'Oost-West-betrekkingen' in de twaalfde eeuw, waar hier in Groningen een paar jaar geleden aan is gewerkt, gaat hij niet in - hoewel hij indertijd schreef dat hij ze belangrijk achtte. Hij is nu eenmaal meer de verteller dan de luisteraar, al heeft hij naar veel bronnen nauwkeurig moeten luisteren om te kunnen schrijven wat hij heeft geschreven. De interviewers zijn zo verstandig geweest niet op bepaalde antwoorden aan te dringen, maar van hun kant goed te luisteren.

Het is te hopen dat Sir Steven nog veel zal schrijven. Men hoopt dat uiteraard bij ieder goed historicus, maar in zijn geval temeer daar te vrezen valt dat het bijzondere mengsel van omstandigheden, levenswijze en talenten waaruit zijn oeuvre kon ontstaan niet lang meer vóór zal kunnen komen. Ook daarom is het van belang dat de schrijvers van onderstaand interview de tocht naar Lockerbie gewaagd hebben; het verhaal dat volgt is meer dan een interview, het is een interessant stukje geschiedenis van de geschiedschrijving.

- Romanus Lecapenus, Cambridge, 1929.
- A History of the First Bulgarian Empire, Londen, 1930.
- Some Remarks on the Image of Edessa, Cambridge, 1931.
- Byzantine Civilization, Londen, 1933.
- The Medieval Manichee, Cambridge, 1947.
- A History of the Crusades, 3 dln. Cambridge, 1951-1954.
- "Byzantine Trade and Industry", in: Cambridge Economic History of Europe, Cambridge, 1952.
- The Eastern Schism, Oxford, 1955.
- The Fall of Constantinople, Londen, 1955.
- The Sicilian Vespers, Cambridge, 1958.
- The Families of Outremer, Londen, 1960.
- The White Rajahs, a History of Serawak 1841 to 1946. Cambridge, 1960.
- Anglican Initiatives in Christian Unity, Londen, 1966.
- International Congress of Byzantine Studies, Oxford, 1966.
- The Great Church in Captivity, Londen, 1968.
- The Historic Role of the Christian Arabs of Palestine, Londen, 1970.
- The Last Byzantine Renaissance, Londen, 1970.
- The Orthodox Churches and the Secular State, Londen/Oxford, 1971.
- Byzantine Style and Civilization, Harmondsworth, 1975.
- The Byzantine Theocracy, Cambridge, 1977.
- Mistra/Byzantine Capital of the Peloponnese, Londen, 1980.